

BOJXONA SERVIS FAOLIYATINI MAQSADLI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY USTUVOR YO'NALISHLARI.

*Salamov Sarvar Tashpulatovich. O'zbekiston Respublikasi
Bojxona instituti Bojxona nazorati kafedrası katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Maqolada, bojxona servis faoliyatini maqsadli rivojlantirishning asosiy ustuvor yo'nalishlari talqin qilingan. Mualliflar bojxona sohasidagi raqamlashtirish va avtomatizatsiyani joriy qilish, xalqaro savdo operatsiyalarini soddalashtirish, shuningdek, bojxona cheklovlari va tartiblarini yaxshilashni muhim ustuvor vazifalar deb hisoblaydilar. Maqolada, bojxona xizmatining samaradorligini oshirish uchun innovatsion texnologiyalar va zamonaviy menejment usullaridan foydalanishga e'tibor qaratilgan. Shu bilan birga, bojxona organlari va biznesning o'zaro hamkorligini mustahkamlash, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishga oid tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: bojxona servisi, raqamlashtirish, avtomatizatsiya, xalqaro savdo, bojxona tartiblari, samaradorlik, innovatsion texnologiyalar, menejment usullari, xususiy sektor, davlat va xususiy sektor hamkorligi, savdo operatsiyalari, qonuniy tadbirlar, savdoni soddalashtirish, xalqaro hamkorlik.

Bojxona servisi davlatning iqtisodiy va savdo sohasidagi muhim elementlaridan biri bo'lib, u xalqaro savdo jarayonlarini to'g'ri va samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Zamonaviy jahon iqtisodiyotida bojxona faoliyatining samaradorligi va uning raqobatbardoshligi davlatlar o'rtasidagi savdo munosabatlarining aniq va tekis rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Shunday qilib, bojxona servis faoliyatini maqsadli rivojlantirish, davlat va biznes o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash, savdo operatsiyalarini soddalashtirish va tartibga solish uchun bir qator ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratish zarur.

Qo'llanilayotgan yangi texnologiyalar va avtomatizatsiya tizimlari bojxona servisini transformatsiya qilishda muhim rol o'ynamoqda. Raqamlashtirish va elektron platformalarning joriy qilinishi bojxona tartiblarini soddalashtirishga va davlat organlarining ish faoliyatini sho'ng'ishga yordam beradi. Elektron deklaratsiyalar va intellektual sistema yordamida, savdo-iqtisodiy operatsiyalar tezkor va aniqlik bilan amalga oshiriladi. Bu nafaqat biznes uchun qulaylik yaratadi, balki korrupsiyaning oldini olishda ham samarali vosita bo'ladi.

Har bir mamlakatning bojxona sohasidagi siyosatining muvaffaqiyati, xalqaro savdo bilan bog'liqligiga bog'liq. Xalqaro savdo shartnomalari va integratsiyalarning mukammal amalga oshirilishi bojxona organlariga yangi imkoniyatlar yaratadi. Bunday shartlar savdo sohasidagi erkinlik va xavfsizlikni ta'minlashga, yuklar va

moliyalarning sur'atli jo'natilishiga yordam beradi. Shuningdek, xalqaro hamkorlik davomida bojxona organlarining rolini oshirish ham muhimdir.

Bojxona sohasidagi qonunlar va tartiblar nafaqat davlat ma'muriyati, balki biznes va xalqaro sheriklar uchun ham muhimdir. Bozorda raqobatni oshirish va mamlakatlar o'rtasidagi savdoni soddalashtirish maqsadida bojxona tartiblarini yaxshilash, yangi amaldagi qonun va qoidalarni qabul qilish zarur. Bu ish, ayniqsa, qator ishlab chiqarish va savdo sektorlaridagi barqaror rivojlanishga olib keladi.

Innovatsion texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt, blokcheyn va IoT (Internet of Things) tizimlari, bojxona xizmatining yangi bosqichlarga ko'tarilishiga yordam beradi. Bunday texnologiyalar bojxona jarayonlarini tez va aniq ishlashga, xato va manipulyatsiyalarning oldini olishga, shuningdek, savdo va logistika operatsiyalarini uzluksiz ta'minlashga imkoniyat yaratadi.

Davlat va xususiy sektorning o'zaro hamkorligi bojxona sektorining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Bojxona sohasidagi davlat organlarining ijobiy ishlashining kaliti, xususiy sektor bilan o'zaro ishlashda yotadi. Xususiy sektorning fikrlari va takliflari davlat organlari tomonidan amaldagi siyosatiga kiritilgani, biznestagi samaradorlik va ishonchni oshirishga olib keladi.

Bojxona sohasidagi samarali ish faoliyati, yuqori malakali va bilimli kadrlarga tayangan holda amalga oshiriladi. Shunday ekan, bojxona xizmatining rivojlanishi uchun muttaxislarni tayyorlash, ularning kasbiy bilimlarini muntazam ravishda oshirib borish muhimdir. Yangiliklarga tez ko'nikkan va zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni bilgan kadrlar, bojxona tizimining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Bojxona organlari korrupsiyaga qarshi kurashishga alohida e'tibor qaratishlari lozim. Buning uchun yangilangan qonunchilik va qo'llaniladigan texnologiyalar, korrupsion holatlarning oldini olishga yordam beradi. Mustaqil kuzatuv organlari va auditorlar orqali bojxona protsesslarining shaffofligini ta'minlash muhimdir.

Bojxona servis faoliyatini maqsadli rivojlantirishning asosiy ustuvor yo'nalishlari mamlakatlar o'rtasidagi savdo munosabatlarining to'g'ri va aniq tartibga solinishiga yordam beradi. Bu yo'nalishlardagi rivojlanish bojxona organlarining samaradorligini oshirish, davlat va biznes o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash, shuningdek, xalqaro savdoni tezlashtirish va soddalashtirishga xizmat qiladi. Innovatsion texnologiyalar, xalqaro hamkorlik va qonunchilikni yaxshilash bojxona faoliyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Mamlakatimizda davlat xizmatining nufuzi va samaradorligini oshirish, davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini, ularning sifati va tezkorligini tubdan oshirish masalalari davlatning oldida turgan birinchi ustuvor vazifaga aylanmoqda [1,126].

Bugungi kunda globallashuv jarayoni har bir sohani qamrab olgani singari bojxona servislarini tartibga solish masalasini ham chetlab o'tmaydi. O'zaro iqtisodiy integratsiya, elektron tijoratning ko'payishi, raqamli tizimlarning rivojlanayotganligi, inson omilining qisqarishi o'z navbatida, bojxona organlari faoliyatini ham xorijiy tajriba asosida muvofiqlashtirishni taqozo etadi [3,85].

Bojxona servisini amalga oshirish tezligi, ular faoliyati samaradorligining asosiy mezonlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli bojxona chegarasi orqali tovarlarni olib o'tishdagi bojxona servislarini amalga oshirish bilan bog'liq vaqtni qisqartirishga qaratilgan tadbirlar muntazam tashkil etiladi.

Jahon savdo tashkilotining qarashlariga ko'ra, "elektron bojxona servisi" tushunchasi quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- 1) bojxona ishini "24/7" tamoyili bo'yicha avtomatlashtirish;
- 2) boj va soliqlarni elektron to'lash;
- 3) bojlarning elektron kalkulyatori;
- 4) tovarlar uchun to'langan bojxona to'lovlarini elektron tarzda qaytarish;
- 5) savdo operatori hududida tekshirish va boshqa rasmiy tekshirishlar;
- 6) tovarlarni yuklashdan oldin dastlabki qo'shimcha ma'lumotlarni taqdim etish;
- 7) tashiladigan tovarlar uchun bojxona deklaratsiyasining elektron versiyalari;
- 8) bojxona deklaratsiyasi tizimi;
- 9) foydalanish uchun mahsulot narxining minimal va chegara ko'rsatkichlarini belgilash.

2016-yil oktyabr oyida Xitoy hukumati vakolatli iqtisodiy operatorlarni rag'batlantirish dasturini kompaniyaning kreditga layoqatini hisobga olgan holda davlat nazoratini amalga oshirishni boshladi. Uning o'ziga xos xususiyati shundaki, huquqbuzarlik sodir etgan yuridik shaxslarning kreditga layoqati darajasi kamayadi va davlat ularning faoliyati ustidan nazoratni, aksincha, kuchaytiradi. Dastur doirasida akkreditatsiyadan o'tgan yuridik shaxslar "Rivojlangan sertifikatlangan kompaniyalar" deb e'tirof etiladi va davlat idoralari tomonidan taqdim etilgan 49 ta soddalashtirishdan, shu jumladan, Xitoy bojxonasi imtiyozlaridan foydalanish huquqiga ega bo'ladi.

Bojxona nazoratini amalga oshirishda fuqarolar tomonidan bojxona servisidan foydalanish bojxona nazorati jarayonining ajralmas bir bo'lagidir. Shu bilan bir qatorda bojxona organlari faoliyati samaradorligini oshirishda zamonaviy raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan axborot tizimlarini sohaga implementatsiya qilish orqali «aqlii bojxona»ni rivojlantirish, rivojlangan davlatlar bojxona sohasiga integratsiyalashuvini tezlatish zamon talablaridan biri hisoblanadi [2,64]. Mamlakatimizni JSTga qo'shilishi natijasida katta miqdordagi tovarlar oqimini kutish mumkin. Bunda bojxona nazoratini amalga oshirishning shakl va usullarini tanlab

o'tkazish, xavf darajasi past bo'lgan, halol tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilariga qulay sharoitlar yaratish, bojxona rasmiylashtiruv uchun sarf bo'ladigan vaqtni keskin qisqartirish, korrupsiyani oldini olish maqsadida bojxona organlarida jahon tajribasida qo'llanilayotgan eng ilg'or xavfni boshqarish tizimi qo'llash muhim hisoblanadi [4,31].

Bojxona rasmiylashtiruv jarayonlariga zamonaviy axborot texnologiyalari joriy qilingan bo'lsa-da, yetarli darajada takomillashtirilmagan va yakuniy qaror qabul qilish – yuk chiqarishga ruxsat berish hamon to'liq inson omiliga bog'liq bo'lib qolmoqda. Shu sababli, kelgusidagi birinchi islohotlarni bojxona rasmiylashtiruv jarayonini to'liqligicha avtomatlashtirishga qaratish lozim. Avtomatlashtirilgan bojxona rasmiylashtiruv jarayonlarida bojxona xodimi umuman ishtirok etmasligi lozim. Shu bois, bojxona servisini doimiy ravishda modernizatsiyalashtirishni taqozo etmoqda [5,14].

Hozirgi vaqtda bojxona xizmatlari bozor iqtisodiyoti shakllanishi sharoitida eng muhim vositalaridan biridir [6,43]. Bojxona servisi davlatlar o'rtasidagi tashqi iqtisodiy aloqalarni kuchaytiradi, xalqaro mehnat taqsimotiga yordam beradi. Ishlab chiqarish jarayonidan tortib tayyor mahsulot iste'molchiga yetib borguncha barcha protseduraning vaqtini qisqartirish zamon talabiga aylanib bormoqda.

Ilmiy adabiyotlarida bojxona servisi mahsulot va tovarlarni xalqaro yetkazib berishni tashkil etish bilan bog'liq murakkab muammolarni hal qilishga qaratilgan faoliyatning o'ziga xos birligi sifatida ta'riflangan [7,35]. Shu sababdan, tovar bojxona chegarasiga yetib kelgandan boshlab o'tkaziladigan bojxona tartib-taomillarni soddalashtirish maqsadida, tovarlarning bojxona rasmiylashtiruvini inson omili qisqartirgan holda, zamonaviy axborot-texnologiyalarni qo'llash maqsadga muvofiq.

Tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari tomonidan tovarlarni bojxonada rasmiylashtirish uchun bojxona brokerlari yoki deklarantlarni jalb qilinishining asosiy sababi sifatida bojxona tartib-taomillari va protseduralarni amalga oshirish qiyinligi va bunda maxsus bilim va ko'nikma talab qilinishi deb baholanmoqda [8,12]. Shu maqsadda, chegara oldi hududlarda bojxona rasmiylashtiruv bo'yicha o'quv kurslarini tashkil qilish va ushbu o'quv kurslarda tashqi iqtisodiy faoliyat qatnashchilarining bojxona sohasiga doir bilimini oshirib borish zarur.

Xitoy Xalq Respublikasida "Yagona darcha" tizimi juda samarali bo'lib, uning mohiyati shundaki, bir xil ma'lumotni turli organlarga qayta topshirish o'rniga treyderlar veb-platformada bitta topshirish orqali yuk va soliqlarni bepul e'lon qilishlari mumkin, samaradorlikni oshiradi va xarajatlarni kamaytiradi [9,11].

Hozirgi paytda TIF sohasida bojxona xizmat ko'rsatish sektorini rivojlantirish – savdoga hamda TIF qantashchilariga ko'maklashish, bojxona xizmati sifatini

oshirishga yangicha yondashuv – tijorat uchun bojxona xizmat ko'rsatish sektori marketingini olib borishni keltirib chiqaradi.

Bojxona xizmati sifati darajasining pasayishiga sabab bo'luvchi omillar quyidagilarda namoyon bo'ladi:

bojxona funksiyalari yoki bojxona xizmatlari sifatining nazorati yoki bojxona xizmati ko'rsatishda bojxona qonunchiligining buzilishi;

bojxona nazoratining ishonchliligining yetarli emasligi;

O'zbekiston Respublikasi hududiga noqonuniy va sertifikatsiz mahsulotlar kirib kelish holatlarining mavjudligi;

xodimlar o'rtasida korrupsiya holatlarining kuchayishi.

1-jadval

Bojxona va chegara nazorati hamda hujjatlarni rasmiylashtirish bilan bog'liq vaqt va xarajatlar miqdorlari

№	Indikatorlar	O'zbekiston	EI	MDH
1. Bojxona chegara nazorati				
1.1	Eksportda xarajat (USD)	175	150	136,8
1.2	Eksportda vaqt (soat)	28	16,1	12,7
1.3	Importda xarajat (USD)	187	158,8	98,1
1.4	Importda vaqt (soat)	47	20,4	8,5
2. Hujjatlarni rasmiylashtirish				
2.1	Eksportda xarajat (USD)	85	87,6	33,4
2.2	Eksportda vaqt (soat)	34	25,1	2,3
2.3	Importda xarajat (USD)	98	85,9	23,5
2.4	Importda vaqt (soat)	85	23,4	3,4

Yuqoridagi salbiy omillar natijasi quyidagi ikki tomonga ta'sir ko'rsatadi:

1) davlat uchun bojxona tizimi obro'sining tushishi, bojxona to'lovlari pasayishi ehtimoli, O'zbekiston Respublikasi bojxona hududiga kontrabanda, xavfli, zararli va sifatsiz tovarlarning kirib kelishi, mamlakat iqtisodiy va ekologik xavfsizligining pasayishi aholi sog'ligining yomonlashishiga olib keladi.

2) TIF ishtirokchilari uchun ortiqcha vaqt yo'qotishlar, zarar ko'rishlari natijasida tijorat faoliyatlarida xavf-xatarning mavjudligi.

Bojxona tizimi xizmatining sifat ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi bir qator omillar mavjud:

birinchidan, bugungi kunda tadbirkorlik subyektlariga yanada qulayliklar yaratish va bojxona rasmiylashtiruv jarayonlarining shaffofligini ta'minlash yo'nalishida bojxona organlariga zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish bo'yicha bir qator loyihalar ustida islohotlar olib borilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 29-apreldagi "Vakolatli iqtisodiy operator (VIO) institutini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 363-sonli Qarori bilan halol TIF subyektlariga VIO maqomi taqdim etila boshlandi;

ikkinchidan, yangi tahrirdagi Bojxona kodeksining amalga kiritilishi biznesni rivojlantirish va tashqi iqtisodiy faoliyat sohasida biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish uchun yanada qulay shart-sharoitlarni yaratadi, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi hududida samarali bojxona nazoratini ta'minlash, tovar aylanmasini tartibga solish, tashqi savdoni rivojlantirish hamda ichki bozorni sifatsiz va kontrafakt mahsulotlardan himoyalashda muhim ahamiyat kasb etdi;

uchinchidan, ilg'or axborot texnologiyalarini amaliyotga samarali tatbiq etish, interaktiv elektron xizmat turlarini ko'paytirish, aloqa kanallarining ishonchli himoyasini hamda elektron ma'lumot almashuvida xavfsizlikni ta'minlash borasida sa'y-harakatlar muntazam davom ettirilayotganini alohida ta'kidlash lozim.

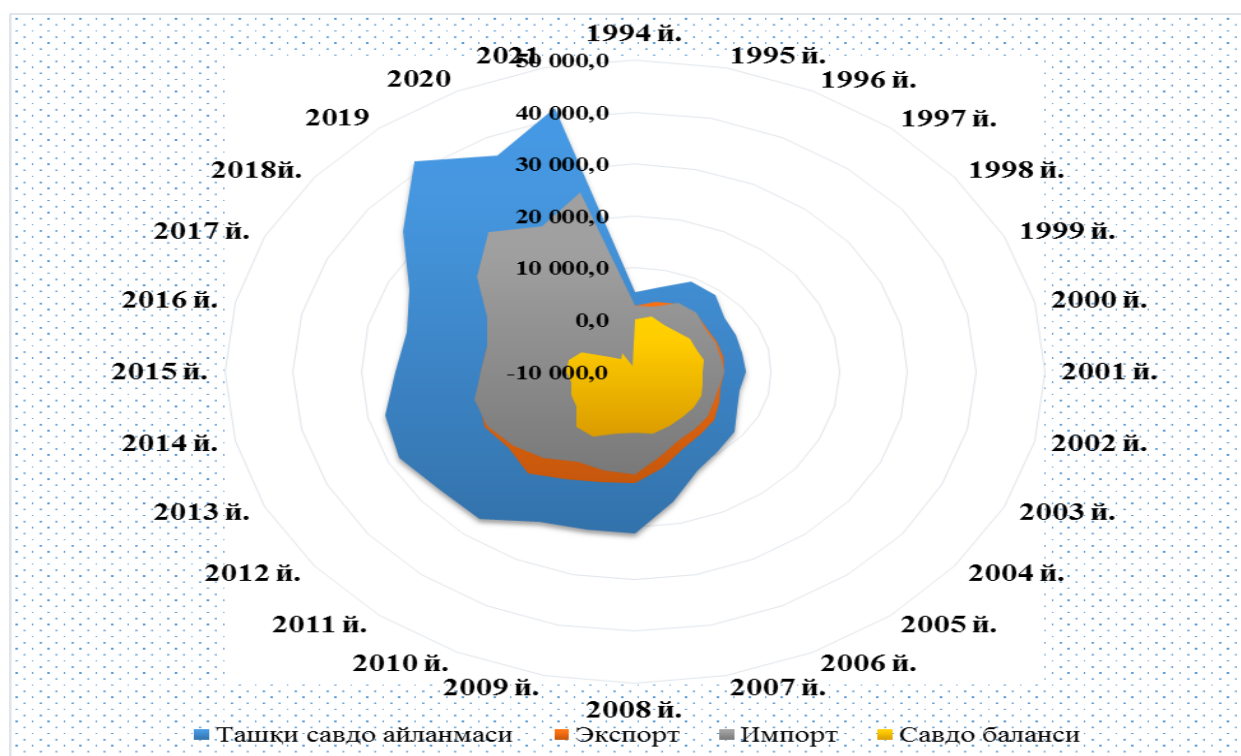
to'rtinchidan, sifatni boshqarish tizimi borasida Xalqaro standartlashtirish tashkiloti(ISO)ning o'rnini alohida e'tirof etish lozim.

Bojxona organlari tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlar davlat xizmatlari toifasiga kiradi, ularning asosiy maqsadi bojxona siyosatini amalga oshirish va bojxona organlarining vakolatlari doirasidagi funksiyalarni bajarishdir. Ushbu tushuncha bilan bojxona xizmatlarini ko'proq instrumental tarzda belgilash mumkin, masalan, bojxona ma'muriyati jarayonida ko'rsatiladigan huquqni muhofaza qilish, moliyaviy, iqtisodiy, axborot-tahliliy va boshqa turdagi xizmatlarning ma'lum bir to'plami deb qarash mumkin [10,18]. Davlat xizmati davlat funksiyasidan farqli ravishda maqsadli, individual xususiyatga ega bo'lib, u aniq jismoniy yoki yuridik shaxsga ko'rsatiladi. Shu tariqa, bojxona sohasida davlat xizmatlari tizimlarining o'zaro hamkorligi tufayli tez sur'atlar bilan amalga oshiriladi [11,19].

Bojxona sohasidagi xizmatlar bozorining hozirgi holatini o'rganar ekanmiz, bojxona tartib-taomillarini amalga oshirishda bojxona xizmatlarini outsorsing qilish tobora muhim ahamiyat kasb etayotgani yaqqol ko'rinib turmoqda. Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish jarayonida eksport-import operatsiyalarini amalga oshiruvchi korxonalar bojxona qoidalariga rioya qilish majburiyatini olishadi, bu esa ulardan maxsus bilim va moliyaviy va vaqt xarajatlarining oshishiga olib keladi.

Kichik mikrofirma va korxonalar uchun, shuningdek birinchi marta tashqi iqtisodiy faoliyat amalga oshirayotgan korxonalarga barcha bojxona xizmatlarini outsorsing o'tkazish maqsadga muvofiq.

Bojxona sohasida xizmatlarini outsorsing qilish xizmatlar bozorini yanada rivojlantirishga, tashqi iqtisodiy faoliyat hajmini oshirish, shu jumladan xalqaro bozorlarga chiqish, qo'llaniladigan bojxona tartib-taomillari ko'lamini kengaytirishga yordam beradi [12,13].

1-rasm. O'zbekiston Respublikasi tashqi savdosi dinamikasining lepest gravik modeli (mln. doll.))

Xorijiy adabiyotlarda mavjud ta'riflar orasida quyidagi iqtisodchilarni ajratib ko'rsatish mumkin. Iqtisodchi R.Maleri "xizmatlar marketing maqsadida ishlab chiqarilgan nomoddiy aktivlardir" deb hisoblaydi. Xizmatlar marketingi maktabi yetakchilaridan biri K.Grenroos quyidagi ta'rifni beradi: "Xizmat — bu jarayon, zarurat bo'yicha xaridorlar va xizmat ko'rsatuvchi xodimlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, jismoniy resurslar va kompaniyaning funksional tuzilmalari o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayonida yuzaga keladigan bir qancha nomoddiy harakatlardir.

Xalqaro tadqiqotlarga asosan, ko'p hollarda autsorsing qo'yidagi bojxona xizmatlarini o'tkazish urfga aylangan. Jumladan, logistika faoliyati, tovarlarni tashish, bojxona rasmiylashtiruv, yuk tushirish va ortish, tovarlarni omborlarda saqlash, ta'minot zanjirini boshqarish, buyurtmalarni qayta ishlash va qaytarish va boshqa tovar harakatiga oid operatsiyalar [13,44].

Amerikaning yirik kompaniyalari vakillari o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalari shuni ko'rsatdiki, respondentlarning deyarli to'rttdan uch qismi autsorsingdan foydalanish orqali butun dunyoda kechayotgan iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida firmaning moliyaviy jihatdan saqlab qolishini ta'minlashi mumkinligini aytib o'tgan.

Bojxona xizmatlarini ko'rsatish jarayonida davlat manfaatlarini ham, tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari manfaatlarini ham iqtisodiy jihatdan samarali uyg'unlashtirishning eng muhim vazifasi hal qilinishi lozim.

Tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanuvchi korxonada har doim oldida ikkita tanlov mavjud: bojxona tartib-taomillarini mustaqil ravishda yoki vositachilari yordamida amalga oshirish.

Bojxona xizmatlarini ko'rsatish tizimida bir qator ketma-ket operatsiyalar amalga oshiriladi:

- dastlabki bojxona deklaratsiyasini tekshirish;
- tovarlar haqida dastlabki ma'lumotlar;
- hujjatlarni qabul qilish;
- tovarlarning yetib kelganligini rasmiylashtirish;
- tovarlarni tushirish to'g'risida qaror qabul qilish;
- bojxona yuk deklaratsiyasini rasmiylashtirish;
- tovarlarni vaqtincha saqlash omboriga joylashtirish;
- bojxona rasmiylashtiruvini soddalashtirish;
- bojxona tranzitini ta'minlash;
- tovarlarni erkinmuomilaga chiqarish to'g'risida qaror qabul qilish;

Shubhasiz, eng ko'p talab qilinadigan xizmatlar bojxona yuk deklaratsiyasini to'ldirish va tovarlarning bojxona yuk deklaratsiyasiga muvofiqligini tekshirishdir. Ta'kidlash joizki, yirik bojxona brokerlari ushbu xizmatlardan tashqari, import qilinadigan mashina va uskunalarni kafolatli ta'mirlash va ularga texnik xizmat ko'rsatish, import qilinadigan materiallardan mahsulot ishlab chiqarish va hokazolarni qo'llab-quvvatlash kabi yuqori ixtisoslashtirilgan xizmatlarni taklif etadi.

Shunday qilib, hozirgi vaqtda mamlakatimizda bojxona sohasidagi xizmatlari bozorida 500 ga yaqin vositachi korxonalar tomonidan bojxona rasmiylashtiruvini bilan bog'liq xizmatlarni oshirib kelmoqda, bu esa bojxona xizmatlar bozorida raqobatning etarli darajasi mavjud degan xulosaga kelish imkonini beradi.

Hozirgi paytda TIF sohasida bojxona xizmat ko'rsatish sektorini rivojlantirish – savdoga hamda TIF qantashchilariga ko'maklashish, bojxona xizmati sifatini oshirishga yangicha yondashuv – tijorat uchun bojxona xizmat ko'rsatish sektori marketingini olib borishni keltirib chiqaradi.

Davlatning bojxona xizmati bilan tashqi iqtisodiy faoliyat qatnashchilari o'zaro harakatida bojxona xizmati – tovar aylanishini tezlashtirish, budjetni to'ldirish va mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash kabi vazifalarni samarali bajarishda muhim omil bo'lib hisoblanadi.

ISO 9000 xalqaro standartlar turli jarayonlarga, shu jumladan, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish hamda vazifalarni bajarish uchun samarali vosita hisoblanadi. ISO 9001 talablariga muvofiq ishlab chiqilgan bojxona tizimining modeli, ma'lum darajada, boshqaruv tizimini yaratish uchun model bo'lishi mumkin. Bu joriy boshqaruv tizimini muntazam ravishda takomillashtirishga qaratilgan hamda maqsadga yo'naltirilgan ishlarni amalga oshirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ibrohimov, Sh. (2020). “Bojxona siyosatini rivojlantirish va xalqaro savdoda bojxonaning roli”. Toshkent: Ekonomika va huquq nashriyoti.
2. Hamzayeva, M. (2019). “Raqamlashtirish va bojxona faoliyati: Amaliy yo‘nalishlar”. Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar markazi.
3. Qurbonov, A. (2021). “Avtomatizatsiya bojxona organlarida: Zamonaviy yondoshuvlar”. Toshkent: Xalqaro savdo va iqtisodiyot instituti.
4. To‘rayev, R. (2022). “Innovatsion texnologiyalar va bojxona tartiblari”. Toshkent: O‘zbekiston xalqaro savdo akademiyasi.
5. Azimov, I. (2021). “Xalqaro savdo va bojxona sohasidagi munosabatlar”. Toshkent: Milliy nashriyot.
6. Petrova, V. (2018). “Savdo va bojxona faoliyati: Xalqaro tajriba”. Moskva: Biznes va iqtisodiy tadqiqotlar markazi.
7. Senkevich, I. (2019). “Bojxona organlarida korrupsiyaga qarshi strategiyalar”. Minsk: Ekonomika va huquq nashriyoti.
8. Nazarova, L. (2020). “Bojxona faoliyatini rivojlantirishdagi davlat siyosatlari”. Qoraqalpog‘iston: Savdo va iqtisodiy tahlil markazi.
9. “Tadbirkorlik va bojxona: Ushbu sohadagi yangi usullar va imkoniyatlar” (2021). Jurnal Tadqiqotlari, №7. Toshkent: O‘zbekiston davlat iqtisodiyot universiteti.